

Мисли, 1940.

Садржај

Човек

Живот

Свест

Дух

Мисао

Слобода

Правда

Морал

Поштење

Истина

Знање

Мудрост

Глупост

Народ

Заједница

Вера

Младост

Вођа

Политика

Интелектуализам

Примитивизам

Природа

Стварање

Уметност

Цивилизација

Филозофија

Разне

18-8
886-8

128
7

142
7

Милан Вукасовић

20.

МИСЛИ

ЧОВЕК

ДУХ

СВЕСТ

ЖИВОТ

МИСАО

СЛОБОДА

ПРАВДА

МОРАЛ

ПОШТЕЊЕ

ИСТИНА

ЗНАЊЕ

МУДРОСТ

НАРОД

ЗАЈЕДНИЦА

МЛАДОСТ

ПОЛИТИКА

ПРИРОДА

МС 4443/2
~~БИБЛИОТЕКА НАЧИН. ПРОСВЕДЕ
НР СРБИЈЕ
БЕОГРАД~~

7764

БЕОГРАД 1940

ДЕЛА ИСТОГ ПИСЦА

Басне, Београд, 1911. (Распродано). Министарство просвете препоручило за школе.

Сто басана, Београд, 1914. Издање Геце Кона. (Распродано).

Мој гавран, Београд, 1923. Приповетке из војничког живота.

Кроз живот, Београд, 1925. Издање С. Б. Цвијановића. Сто малих трагикомедија у виду басана. Министарство просвете препоручило за народне књижнице и читаонице.

Животињско царство, Београд, 1926. Издање Рајковића и Ђуковића. Басне. Министарство просвете препоручило за школе.

Музика времена, Београд, 1926. Поезија.

Беп, Коко и Ко., Београд, 1931. Приповетке. Наградила Коларчева задужбина.

Приповетке и басне, Београд, 1933. Издање Српске књижевне задруге. Наградила Српска краљевска академија.

Срж или игра костурова, Београд, 1935. Издање Јер. Ј. Целебчића. Роман.

МИСЛИ

Човек: један звезда — други у отсјају те звезде нешто у калузи.

*
На крилима слободна духа човек—атом Земље постаје звезда васионе.

*
Човек који нема самом себи шта да каже, још мање ће имати шта да каже другима.

*
Величина човека је не у томе до каквог је положаја доспео, већ једино у томе шта је од сама себе начинио.

*
Човек нити је оно што мисли да је, нити оно што хоће да буде, већ једино оно што радом потврђује.

Зато тако бескрајно мали број очигледних позитивних снага.

*
Могу се открити сва сунца безбројних васиона, за човечанство није учињено ништа ако се није успело у човеку да открије сунце, ма било јачине једне мајушне шибице.

У човеку је не један већ безброј извора и добрих и рђавих.

Јаки отварају сами своје изворе. Код слабих се извори отварају и затварају сами од себе, на-
гонски, без обзира да ли из њих куља за заједни-
цу добро или зло.

*

Све тежње човечанства, од искони до њега-
вог заласка, воде једном: приближавању вечном.

На том непрекидном путу само су најсвеснији
најближи вечности.

*

Трагедија многих је што верују да човек мо-
же све, а заборављају да човек стално и једино обележава границе свему према потребама сво-
јих моћи.

Дакле: бескрајно мала стабилност у откриве-
ном.

*

Не поставља се питање колико је велика же-
вотиња човек, већ која је животиња опаснија за
човечанство: да ли она која ништа не зна о живо-
тињском у себи, њиме се, шта више, радо поноси;
или она која је и сувише свесна тог општег живо-
тињског, и на његов рачун извлачи што више ко-
ристи — то урођено животињско свим средствима подвлачи, увеличава, и ничим и не покушава нити да га замени, нити ублажи, како би корист од њега
била што дужа и што већа.

Закључак очајан, нарочито за класе које у да-
нашњем времену у разним облицима управљају
човечанством, јер дају очигледан пример.

*

Људи се духовно воде тако да је сваки од њих убеђен да и он учествује у вођењу.

Ни пас не трпи узицу, акамоли човек.

*

Човеково Ништа садржи много више и много
дубљег но све остало што човек може да обухва-
ти речју нешто: садржи све оно до чега човек још
није дошао, и све оно до чега неће никад доћи.

Значи: апсолутна немогућност човечје маште
да се колико-толико приближи и сенци садржине
речи „Ништа“.

*

Напасти човечанство и унизити човека да би
извинили своје сопствене страсти и пороке — од-
личка свих бедних — ништа лакше; и ништа теже
но учинити ма и најмање што би човечанству било
од користи.

*

С поносом се вели да је човек на Земљиној
кугли открио скоро све, или у најмању руку да ће
то ускоро учинити.

Једно је чудно, да они који то верују не осе-
ћају да тај човек који открива све још није успео
да открије самог себе.

А по томе шта све ради, без и најмањег пока-
зывања гриже савести, најбољи је доказ овог за-
иста необично смелог тврђења.

*

Човекова ограниченост, ма колико била велика,
увек му оставља и сувише велики продор да кроз
њега угледа у свако доба своју генијалност.

*

Човек не може дати што нема.

Али да ли је сваки сигуран да нема што му треба?

Многима оближњи служе за штаке и мостове.

Покушај да се иде својим ногама и прелазе препреке својим моћима често доводи до неочекиваних извора новооткривених снага у нама самима.

*

Многи су запојени обманом да је човек дошао на свет да му дâ смисао; и свакодневно се чује да је хаос у свему, и да је човек тај који ће унети ред.

Ако би то мишљење било тачно, са страхом би се поставило питање: куд ли би отишло човечанство ако би се у току живота стечене особине преносиле на потомство.

Изгледа доста јасно да човек не може преносити на потомство оно што је лично разним својим органима стекао у току живота, већ једино може да пренесе на потомство вежбањем извесног органа већу или мању способност тог вежбаног органа за успешнији рад у правцу за који је дотични орган склопом предодређен.

*

Нечовек неспособан за изживљавање свог живота увек је способан да угрози изживљавање других.

Ж

ивот је бескрајан, неизмерљив.

Човек све мери.

Огроман разлог вечитог неспоразума.

*

Духовни живот је лет букиње звучних пламенова — лет утолико јаче распламтеле букиње уколико је свест већа — али под условом кад се има свести да се букиња носи у себи.

Ако тога није, пада се крај ње несвесно као жртва њених пламенова.

*

Свако биће огњиште је.

Сагоревање на њему духовно-материјално свакотренутно је вакрсавање. Дужина пламенова величина је његова живота.

Другог вакрса нема.

*

Све, само не пливати по животу као пловка по води.

Ради ли се тако, живот ће бити само толико дубок, колико се може у њега загњурити глава да би се што уловило.

*

За животарење доста је помало од свега, за пун живот треба и сувише много од онога у шта се има вере.

*

Нема исправног пута без тачних путоказа, ни плодног унутрашњег живота без јасних и великих мисли.

*

Шта је дужина човечјег живота у сравњењу с вечношћу? Корак, често и много мање.

Па ипак многи нађу и простора и времена да на том једном једином кораку створе провалије које често гутају док се премосте недогледне масе људских бића.

*

Продужење живота има смисла само уколико може да се продужи и увелича свест.

Један тренутак бескрајне свесности обиђе вечност; једна вечност бескрајне несвесности остаје на месту.

*

Небројени плаше се огромне празнице пред којом зјапи смрт, а не плаше се ни најмање недогледних празница кроз које их проводи живот.

Шта више, не пада им напамет да тако нешто постоји.

Колико огромно признање своје потпуне нишавности.

*

Осетити живот: приближити се том беспућу свега, и покушати у њега загледати с помишљу да се све објасни, има сличности са светлошћу метеора који би хтео тренутним изразом свог живота — тим тренутним отцјајем у додиру с атмосфером једне планете — да обасја небројене васионе.

*

Ићи кроз живот, осетити природу, и не пронети кроз себе и своја дела израз судара између њих и своје свести значи бити — живи леш.

*

Говоре: живот је стално отворена књига. Комично је, можда трагично, што скоро сваки ту књигу с бескрајним бројем листова хоће да стрпа у корице направљене од свог бескрајно кратког живота.

*

Дужина човекова живота у поређењу с дужином живота његовог народа тако је мала да није важна одиграна улога, већ чему ће она служити после смрти: за пример или презирање; да ли ће ући као део у вечите темеље свога народа, шта више, човечанства, или ће за вечност ишчезнути у тамном вртлогу бездна.

*

Онај ко иоле осећа суштину живота има утисак да не корача, већ је ношен с таласа на талас.

Сваки талас отвара нове видике, открива нове истине.

Игра стално нова.

И ко једном тако осети живот, њему то осећање увек даје снаге да се не сагиње, да не буде просјак, већ неизмеран богаташ.

*

Ниже биће тражи све друго само не себе — вишем цео живот служи на тражење самог себе у свему, кроз све.

И једино тако — кроз лично — открива најдубље опште.

*

Човек улази у живот сараднички — остварујући га.

Многи и многи то не осећају, и остављају прилика да их — можда — оне остваре.

Тако, небројени немају свој лични израз ни у чему, напротив, у свему носе један општи отисак — отисак прилика у којима живе.

*

Више се треба чувати нерада и лењости но болести.

Болест одузима живот — лењост товари мртвав живот. Она ствара од человека неку чудну врсту товарне животиње — утолико беднију уколико има више изглед двоножнијег створа.

*

Многи тек пред смрт осете да нешто велико постоји — живот.

Шта више они тренутно помисле да се није живело онако како то живот тражи и — завршавају навикнутим путем. Али бескрајно је већи број оних који не могу да осете ни тај изненадни неочекивани срећни тренутак — да је живот збиља нешто огромно, несхватљиво огромно — и да је нешто сасвим друго, само не оно што ти бескрајни многи држе да је.

*

Живот сваког человека од значаја је по ономе што он у себи највише има. Зато је за масу људи живот обично празан и суров, бесциљан и немилостив, глуп и бесмислен, бедан и прљав, и безброј других нимало ласкавих одлика.

Сваки обасјава живот светлошћу која је у њему.

*

Културни живот заједнице мора се ослонити на ове три истине ако се искрено жели њен наследник:

Развијање свести изнад свега.

Тражење истине као општи и појединачни циљ заједнице.

Све материјално благо добијено и индивидуално и колективно служи остварењу могућности што бржег општег моралног подизања, да би се што пре изшло из данашњег, у већини случајева, силом одржаваног бесвесног стања већине човечанства.

*

Може се много видети, много чути, још више разумети, али од свега тога у човеку се задржава или од оног што већ има појачава, само оно и утолико више или мање уколико се већ од тога или сличног томе има у себи.

*

Глупост многих граничи се самоубиством.

Појединци јасно уочавају ту границу самоубиства, и долазе до једног, у исто време и логичног и чудног закључка: човечанством већином управљају самоубице, сем ретко изузетних усамљених случајева.

Како самоубице немају јасну претставу живота уопште, услед чега и свој живот не умеју да цене, поставља се питање: како се може од њих захтевати да цене животе оних који су се вишемање својевољно њима поверили да их воде.

*

Ником се не брани да живот схвата комично, да се шегачи са самим собом, али ако се лично

446. 340

С таквим гледиштем стави на чело друштва или установе, што се често виђа у данашњим заједницима — заједница има право да с њиме поступи без милости.

А сваки човек ставља се у комичан положај ако хвали оно што је очигледно за покуду ; служи оном што иде на штету заједнице; уздиже оно што само њему користи; пузи пред оним који гази опште вредности а подиже невредности, и — такав човек је само — и ништа друго до злочинац.

*

За дете је његов живот средство за откривање живота ван себе, само не свог.

Нажалост многа и многа деца остају у том детињастом положају и као људи кроз цео живот.

*

Живот већине људи има много сличности с испаљеним ракетама:

Младост их односи разбуктале у небеса — страст враћа погашене остатке на места са кога су некад узлетели.

*

Извори човекова сазнања у човеку су.

Све оно што не улази у круг тог сазнања за човека не постоји.

Слика мрачна: жеља једне свеће да обасја сунце.

Али бесконачна тајна је бесконачно дубља.

Појава свесног живота јединке, сама по себи, тако је условљена да оправдава цео живот, а ништи у њему сав логичан пессимизам, ако је јединка успела да ма и тренутно обасја бесконачну тајну која је прожима.

*

Живот недогледно многих, звали се интелектуалцима или радницима, трговцима или земљорадницима, били они богаташи или мудраци, идестално истим путем, између два реда постеља и два реда столова: сласти — смрти; зараде — насладе.

*

Имати јак унутрашњи живот значи: имати своје море — своје барке; своје небо — своја крила.

Већина закупљује места на туђим бродовима, да би забродили океаном живота; или траже помоћ туђих крила, да би прелетели из једне духовне области у другу.

Cунце у природи — свест у човеку.

*
Напретку је свест тачка ослонца — рад по-
луга.

*
Општа свест је једина ослона тачка са које се
с трајним успехом може померити човечанство из
свог више мање сталног лудачко-себичног орги-
јања.

*
Живи се, умире и вреди колико се има свести.

*
И крај свих паклених проналазака за уништа-
вање свега, зао човек нити је успео нити ће му
икад поћи за руком да пронађе средство којим би
разнео извор из кога избија сав наш напредак, и
којим се свако више биће поноси: слободу свести
појединца.

*
Свесне жртве су орнице из којих бујају пло-
дови.

Приморана жртва је стена на којој се и махо-
вина с муком држи.

*
Стално стремљење слободног духа ка што шир-
им видицима свести и непосредној примени свега
њоме озареног највећа је религија и највећа поли-
тика — најдубља наука и најлепша уметност.

|||
Само кроз јаку вољу свест постаје буктиња
водиља. Без ње, ма колико моћна светлост, непо-
кретна је.

*
Трагедија људског неспоразума и вечите бор-
бе у томе је што свест тражи оно што открије да
одмах оствари; полу值得一 оклева и чека; а несвест
лута не знајући ни за ким, ни за чим.

*
Велики служе народу, мали се народом ко-
ристе.

Први су свесни да подижући народ подижу се-
бе; други су још свеснији да искоришћујући на-
род користе најпре самом себи.

*
Паметан путем, мудар и будала ван пута —
један свесно, други несвесно; због тога оригинал-
ност првог, комичност другог.

*
Стрпљење народа жељезан је темељ на коме
велика свест зида чаробне куле — несвест снагом
рђе нагриза и руши заједничку подлогу.

Непосредни значај свести је у скраћивању пута циљу, коме раније-доцније прилази већина, али кроз лутање.

Зато свако унижавање човека, нарочито спуштање слободе, успорава кретање; а замагљивање видика, ма под каквим изговором, ма у ком облику одводи странпутицама. Тако се циљ коме се једном мора прићи, привремено више удаљава.

*

Величина и лепота храбости није бесвесно жртвовање живота, већ свесно противстање свему што човека унижава, умањује, и од њега све друго ствара само не разумно биће.

Зато је неизмерно више врсте храброст оног једног јединог који даног тренутка проницљивом мишљу задржи милионе од безумног точења крви но храброст милиона који лију крв било бесвесно, било из ограничene свесности, а највише под притиском.

*

Величина слободе изражавања свести најsigurnије је мерило висине духовног развића једног народа.

И ако ње нема — ничег нема.

*

Као што добар пливач и не помишља да ће се удавити кад заплива, тако ниједан свестан прегалац на општем добру неће застати ни пред каквом препреком с помишљу да се не може савладати.

*

Препреке за јако развијену свест живи су стубови на којима се она сама од себе диже уколико препреке више расту, увек с тежњом да их наткрили.

*

Сви који управљају масама нека се не буне против оних који се буне против њих — напротив нека их свака њихова побуна весели, јер она доказује да имају посла са живим и свесним бићима, а не са бесвесним живим лешевима.

*

И сувише је мали број оних који у пуној светlostи своје свести не би морали свакодневно да се застиде пред својим ја претходног дана.

И једино ти имају права, вероватно и могућност, да кажу нешто стварније о ономе великом што је у човеку, и још већем ван њега.

*

Свест је изнад дужности: изнад свега.

Дужности су путови — свести светlostи које откривају правце тих путова и њихове крајње циљеве.

Испуњавање дужности без свести води у највише случајева самоубиству.

Ако се човек усавршава кроз сама себе онда чему води усавршавање испуњавањем дужности без свести?

Заједнице које уздижу испуњавање дужности ван свести као врсту врлине — ослепљеним људима врло лако је управљати под условом да се не води рачуна о жртвама — такве заједнице стварају у исто време и најужаснији и најбеднији облик бића: механичког човека — спремног као слепо оружје на све.

*

Писање многих често ништа друго није до видљиви траг сагореле гриже свести.

*

Свест је срећа: једина права, стварна, истинска срећа. Уколико је човек свеснији свега оног што се дешава утолико је срећнији.

У таквој срећи човек се одаје њој целим бићем сам од себе.

Та врста среће нема никаквих веза са себичношћу. Постиже се врхунац блаженства, јер се човек осећа увучен у општи ток узајамног прожимања, а под утиском је осећања да присуствује нечем општем које је неминовно као такво; нечем у чему све око њега има свесног удела.

С површине изгледа му да улази у суштину без и најмањег напрезања.

То је једина врста среће достојна човека. Све остало што се назива срећом само су разне врсте једностраних задовољстава.

*

Облици кроз које се испољава наш душевно-духовни живот: религије, школе, политику, уметности, науке, и остало — само су отсјај наших унутрашњих снага. Да су те снаге на вишем ступњу и сви би ти спољни облици били савршенији.

Треба, дакле, почети с рушењем у самом себи, и са зидањем новог у нама самима, да би се у истини од старих разрушених облика кроз ново остварење брже напредовало. Морамо се прво ми остварити, да би се остварило ново. А да би то могло бити, сваки стваралац, чemu понаособ сваки тежи, мора имати свој положај према свему, што не значи заузети средишни став, већ што свесније осетити себе и све околну у самом току реке живота.

Кључеви напретка су: самосвест, самоојачање, самоваспитање.

*

Савест многих и многих има једну једиту улогу, исту кроз цео њихов живот — улогу немарног посматрача и рђавог настојника и — ништа више.

*

Свестан живот тражи једно да би се осетила сва безумност сваког лажног става — тражи: да живот уопште, и наш и свачији ценимо, уздижемо, поштујемо, док ми живимо у сталном насиљу и насприм нас самих и спрам свега око нас.

*

Значај човекова живота у величини је његове свести.

Све у човечанству, ма чему циљало, од највишег до најнижег, мора прожимати основна тежња:

Буђење, развијање, јачање што веће и све веће опште свести.

Свест је огромна и једна једина унутрашња светлост према којој се одређују боје и јачине свијују осталих светлила.

*

Прва је последица свесности подизање значаја сваке — и најмање ствари.

Свестан стаје пред капљу крви: кроз њу тражи одговор на бескрајан низ вечитих питања.

Несвесни се купају и даве у запенушеним таласима крви и не могу ни да замисле да уопште постоје каква питања.

*

Покушајте.

За унутрашње пијанство није потребно ниједно средство ван вас.

Мислите ли да немате ничег што би вас могло опити — варate се.

Све је око вас у пијаном заносу стварања — све. Да ли је могуће да ви као саучесник тог заноса у себи не носите клице заносног пијанства?

Пут вам је препречила тромост тела и тромост духа, који животари код већине од угледања. Изидите из тог чаробног круга угледања на друге радом: радом кроз себе на самом себи.

Покушајте свим снагама и средствима да се самом себи откријете, да се нађете, али не у лажном средишњем положају из кога би као какав горди диктатор свemu давали смисао према себи, и тако се одмах поставили у лажан комично — трагичан положај спрам природе и свега осталог.

Имајте љубави и поштовања за све, а не само за људе, и веру у значај постојања свега око вас раван вашем.

Кад сте успели свесно да осетите сама себе, лако ћете успети кроз вас да осетите и све остало ван вас.

Главно је рад: сталан рад на самом себи.

Копате руду. Уколико је жица племенитија утолико треба силазити дубље у себе. Дакле: рађајте још већа воља за радом.

Изненада осетићете занос пијанства. Снаге дубоко у вама подићи ће вас и приближити саосећању појава око вас.

Од тог тренутка ви се дижете над свакидањим и обичним у коме милиони и милиони живе, издигну и нестају без свести.

Стално сте на висинама и тежите што више. Одатле то срећно, божанствено заносно пијанство

Нећете се од њега никад више раставити, ниједним другим земаљским заменити.

Спасени сте.

Даље немате чему циљати, нити можете.

То је врхунац човечје свесне среће: идете земљом ослоњени целим животом на небо.

*

Путниче, — а ко то није — не оклевај, хитај!

Ако ти је свест сигуран јахач, машта и осећања необуздане снаге, а воља челичне дизгине, отићи ћеш најдаље међу свима нама.

*

Човечанство се грчи у грозничавом бунилу златне страсти.

Васиона њиха у својим крилима колевку тешког болесника и немо говори растуреној звезданој деци о узроку његове болести:

— Свест о вредности и лепоти живота у човечанским масама до данас још се није родила. А свест без свести, као просјак без вође пипа, посрће, пада, лута, и стално саму себе тражи.

Духовна и душевна сиротиња неизмерно су опасније и од најгоре материјалне беде. Сиромаштво те врсте не даје могућности да се створе ослонци за борбу против материјалне беде, јер су ти ослонци нематеријалне природе.

*

Јединство духовних снага није у изједначењу, већ у њиховом подизању до расцветалости разних облика, који не само да нису препреке, него су одмор, освежење и потстrek за нова стремљења.

*

Од свију несхваћен и напуштен не само што нећеш клонути, већ ћеш бити још јачи и бодрији у друштву својих духовних снага, ако си успео од њих да створиш свог јединог вођу.

*

За духовни живот безмalo свију могло би се рећи: мали број сналази се и у непроходним гудурама као да иде по утабаним стазама, а највећи број целог живота је на одавно прокрченим и као стрела правим друмовима, али се батрга по њима као да се пентра по најопаснијим провалијама.

*

Познајемо само полове извесне целине — Нечега. Управо то замишљамо, јер им дајемо називе: Духовни — Материјални. А она огромност између та два пола у којој живимо, с обзиром на

своју величину може се рећи да нам је потпуно непозната.

Овакво схватање за неке је очајно, и за многе је то непознато, час — Вечност, час — Ништа; за друге — Божанство или Нешто, за треће Живот, и томе слично, али за понеког, напротив, овакав начин схватања бескрајно је леп.

Колико незнаног-непознатог за вечита времена.

И стално новога — вечито новога.

Очајно је што у мору тог непознатог и новог човек заузима неприкосновен став судије. Да би иронија на његов божански разум била већа: он суди свима — само не самом себи.

*

Обичан дух је иза свију граница — велики увек на њима.

*

Теме свода живота, једним краком у колевци, другим у гробу, код већине људи носи у себи све друго само не свест.

Једно постаје јасно: и пре хиљаде и хиљаде година међу људима било је виших бића по спољашњости њима сличних, али се њима човечанство није могло користити, јер их није осећало. То исто бива данас; то исто ће бити и у далекој будућности.

*

Материјално изједначење и логично је и природно је — духовне снаге биће ослобођене окова — али и међу тако ослобођеним духовним снагама биће увек богова међу људима, које они неће разумети, и робова који ће морати нечemu робовати.

Mисао без осећања, ма како сјајна, експлозив је коме недостаје варница.

*

Мисао треба обрађивати без застоја, не ради тога да би јединка као јача наметнула своју мисао другима, већ једино да би свако имао своју рођену, остварену мисао, и тако поставио једину основу могућности потпуног схватања туђе мисли.

*

Открыти своју најдубљу мисао; осветљавати је целим животом, и све чинити да се оствари — врста је религије. Можда и најсвеснија спона с вационом.

*

Тек кад се имају своје мисли, може се имати и своја духовна домовина.

Таква домовина је изнад свију осталих.

Оно нешто доброга учињено за човечанство — учињено је само у тим духовним отаџбинама.

*

Нико и ништа не претставља боље человека но његова сопствена мисао.

Кад се то буде јасно осетило и она буде тражила без изузетка од свију за сваки поступак у животу, нарочито од оних који желе другима да управљају, човечанству ће лакнути једном за увек.

*

Величина мисли је у њеној динамичности. Та покретна, експлозивна снага повећава се с врелом осећањем.

Ако је то врело слабо, мисао је без живота — мисао без мисли, као што је фантазија без осећања бунцање.

*

Велика мисао не само што озараја нове пределе, већ привлачном снагом матице покреће разноврсне мисли поустале као немоћне пчелице, подиже их собом, и многима даје снаге да проду же својим правцем.

*

Човек који не осећа потребу потпуне слободе мишљења, нема ни потребу живљења, јер без те неприкосновене слободе личног изражавања може се живети животом сваког другог створа — и најнижег, само не својим.

*

Греше они који мисле да пишу мисли: стварно мисли исписују њих.

Једна једина мисао, врло често, довољна је да осветли и сувише јасно њеног творца.

Сви ми имамо своје истине: ретко их ко тражи — мањи број налази, што не значи да хиљаде и милиони немају исте истине без икаквог тражења — њих, шта више, несвесни.

Зато нас код једне мисли највише занима лични став њеног творца према свему.

Писати мисли да се само каже истина, најблаже речено лакомислено је, у већини случајева бесцртно.

*

Осетити туђу мисао значи обасјати је.
Немати своје мисли значи немати своје светлости.

Без своје мисли може се разумети туђа, али без своје мисли не може се туђа мисао осетити.

А за извршење једне мисли која се разуме, али се не осећа не може се бити одговорним.

Зато је број свесно неодговорних тако огроман.

*

Велика мисао не ствара се вольним размишљањем — мање још вольним осећањем.

Она одједном, ко зна откад спремана, без нашег свесног учешћа, стицајем свега што је у нама и око нас, сама од себе као муња плане у магловитим висинама, и — тренутним усијањем повеже небеске висине са земаљским.

*

Мисао, као синтетично средство свести, остварујући највеће дometе људске духовне моћи даје, бар донекле, привидно утешан изглед могућности борбе с временом.

*

Једни осећају мисао било своју, било туђу као доживљај — другима је део живота; некима буктиња а некима час палица — час песница, али за највећи број мисао је узглавље на коме се отпочине чак и без слова.

Међутим своја рођена мисао одблесак је цепокупног унутрашњег живота.

Она је последица већ у себи оствареног — врста саопштења свог најприснијег и најдубљег.

*

Мислити, а не приводити на неки начин те своје мисли у дела, или бар то не покушати, — цветање је без плода.

*

Наоружање народа слободном мишљу бескрајно је важније ма од каквог другог наоружања.

И најстрашнији експлозив с много хуке диже неколико тона земље; ма како отрован гас уништава хиљаде живих бића, док слободна мисао, често од неколико речи само, у стању је безгласно, без иједне жртве да разнесе делове историје, и — важније: та иста мисао истог тренутка власкрава у светlosti над новоствореним провалијама оно што су многи можда свесно, можда бесвесно покушавали заувек да сахране.

Слободна мисао је најмоћнији експлозив свијету времена.

*

Многе мисли наличе, временом, заборављеним спомен-чесмама давно пресахнулих извора.

Слободу човек радо одузима не само животињама, већ врло често и људима под изгово-ром напретка: тако се човечји напредак у много случајева јавља као нека врста ропства.

*

Коњ се зауздава дизгинима, — а свестан чо-век слободом.

*

Кад светлост и слобода дижу увис било царство, зашто не би подизали и људе, утолико пре и брже што двоножна бића расположу бескрајно већом слободом кретања и — свешћу.

*

Нико не може одузети ниједном бићу његову унутрашњу слободу.

Нажалост већина људи лишена је те унутрашње слободе. Зато се не треба бунити што је бескрајно мали број оних који и спољним изражайима јасно противствују против угњетавања, глупог управљања, умањавања личне слободе — свега оног што омаловажава човека као свесну друштвену јединку.

*

Човек је на вишем ступњу развића уколико има већих моћи за развијање унутрашње слободе и уколико радије подноси жртве за њено отворено испољавање.

*

Тражити од људи да мисле, да буду паметни, а не дати им пуну слободу духовног изражавања, исто је што и одузети им ваздух, а љутити се и не моћи разумети зашто се гуше и умиру.

*

Ви, који толико маштате о управљању људима, не плашите се да онима које водите дате неограђену слободу изражавања и мисли и осећања.

У зрацима та два велика сунца живимо и радимо ми сви.

А како се може кретати по мраку без судара, падања, јаука? И ко сме тражити успех од оних који не могу ни сами себе да виде, акамоли да продру у друге?

*

Само под узајамним дејством непрекидне слободе, сталног тражења истине и остваривања правде буја унутрашњи живот.

И најмањим помрачењем ма кога од њих изумиру читави предели заједничког живота и губи се подлога за узајаман рад.

*

Говорити слободно и искрено значи говорити у већини случајева нешто ново.

Понавља се увек исто јер се нема моћи ни слободе, а многи ни потребе да говоре слободно.

Искрено, нажалост, — и ако је икад употреба ове рече била трагичнија то је у овом случају — искрено многи, и кад би хтели, не би могли, јер не би имали шта да кажу.

Онај који трпи неправду, самим трпљењем чини већу неправду заједници, но онај који је наноси.

Правда је одблесак светlostи из два горостасна жива вулкана: слободе и истине.

*

У друштву које се распада правда више није основа ни потка, већ само врпца којом се крпе подеротине.

*

Правда је неисцрпан извор бујног благостања и материјалног и духовног. Ко то не осећа вечити је просјак, ма газио простиrkама од сувога злата.

*

Тада ступи Он међу њих и покуша да их утеши:

— Ништа лакше но задовољити ваш праведан гњев против неправде. Сазидајте нову палату правде крај старе. И десиће се чудо: разни пауци и сличне утваре саградиће гнезда по свечаним судницама палате неправде и ниједан корак нећете моћи учинити, а да вам њихове густе мреже не препрече пут и натруне очи; а новосазидана палата постаће узврели мравињак самосвести, вере и поуздана. И тако ће ваша кукњава за недостигним заувек престати.

Али пазите, и непрекидно понављам, пазите: ако нисте способни да зидате, будите способни све да трпите, јер је свако јадиковање недостојно духовног живог човека.

*

Тежња за правдом може постојати само тамо где је развијена јака жеља за истином.

Истина је палата која даје човеку могућности да у заклону тражи сама себе. Правда је оно што људи у палати остварују. Сила је само чувар — слуга истине и правде — и ништа више нити сме, нити може бити.

Mоралан став је стожер око кога се окрећу сви остали ставови.

Посрне ли он — сви полете за њим.

Нема ли моралног става — сви остали крећу се посрћући.

*

Морална пропалица успешно напада што не ваља и радо објашњава шта треба, али делима тајно помаже и најгоре, да би њему било најбоље.

*

Ма колико велико знање, без моралне подлоге, суд је без дна; гомила одличног материјала са скривеним експлозивом у себи; великолепна зграда без најмањег трага темеља.

*

Интелигенција без јаког моралног осећања помаже бићу да што јасније докаже на лак начин како се оним чиме се једни дижу изнад животиња, други спуштају испод најнижих четвороножца.

*

Несрећа је за слаб карактер пожар у коме се све савија, топи, каткад тренутно сагори.

За јак карактер несрећа је нова светлост кроз коју јасније уочава изворније облике свега.

Поштење појединаца за непоштене мост је преко кога се они радо удружују.

*

За поштеног је само један пут — видљив за све; за рђавог безброј, и сви су — скривени.

Одатле тако изненадан лични успех непоштеног, а веома дуг и трновит исправног.

*

Има времена у којима је лакше злочинцу ослободити се казне, но поштено а паметном испети се на положај са кога би могао донети користи целој заједници.

*

Поштен а за заједницу немаран члан друштва штетнији је од злочинца. Овог кадтад постиже ма каква казна; себичног поштењаковића, напротив, одликовања и награде.

Тако на све стране толико хваљено „законско поштење”, не противећи се ничему, у ствари заводи и трује све.

Истина је живо биће: већим делом у полету и заносу, у начину схватања и примени, у осећању и истрајности — већим делом у томе, него у оном што морална истина сама по себи значи и открива.

*

Само онај који тражи истину корача — све остало пузи.

Они који раде против истине миле — миле зато што их, и против њихових жеља и настојања, природа ипак својим општим током носи напред.

*

Морална истина мора бити саставан део, не нашег живота, већ нашег бића: да некад не удишемо, а некад издишемо истину, већ да стално — кроз њу — дишемо.

Једино тако, спољни облици нашег унутрашњег живота неће ниједног тренутка бити ни лажни, ни противуречни.

*

Крајњи је циљ сваке истине постати што јачи, што бољи, да би се било што слободнији.

*

Онај који тражи последњу истину: истину из које све друге произлазе, која све објашњава — и нада се да се она може као таква открити — све је: не само филозоф.

■

Напредак човечанства није у рукама оних који разумеју истине, већ једино у рукама оних који истине осећају. И једино због тога они не презају ни од чега да истине оживе — да их ставе у покрет жестином снага тих својих осећања.

*

Онај који је запалио истиниту мисао као букињу, и проноси је свуда без одмора и страха, завладаће светом.

*

За масу људи — нарочито полу и лажне интелектуалце — разумети истину значи умети је искористити, и, логично, себе што угодније наместити и што боље очувати да би се у искоришћеном што дуже уживало.

Међутим истину треба осетити: не презати ни од чега, и током целог живота жртвовати све, и самог себе, да би се истина без обзира на своју личну корист што пре оживотворила.

*

Често се многи диве онима који имају храбrosti да јавно говоре истину.

Изгледа да би се пре требало „дивити“ тим многобројним који имају толико храбрости да не говоре истину.

И, збила, у маси дарова и најбољих и најгорих којима природа непрекидно обасипа човека — та бесвесна и глупа природа, како јој многи гордо пребацију — треба збила бити бесвесно низак, па изабрати оне најниже особине, од којих се често и многе четвороножне животиње бране инстинктом — изабрати улагивање, пужење, ласкање и круну свега — лаж.

Све око човека много више и говори и казује, но што чини сам он.

Не сумња се у истину уопште, али се сумња да ли је то баш та истина.

Једна од најјачих моћи која нас стално вара — чини нам се као да говоримо ми у наше име, а у ствари говори она у њено — јесте говор разног доба нашег живота; ми смо само његове слуге, а држимо се за неограничене господаре.

*

Истине које открива човек ван себе, имају значаја утолико уколико их он може, уме, сме да унесе у извор истине свог унутрашњег живота.

За данас, код огромне већине, у извору унутрашњих истине, том жаришту животног језgra свечовечје величине, спољна истина не прилагођава се огромној унутрашњој човечјој вредности — обратно, она се смешта у средиште унутрашњег живота као неприкосновен владар.

Унутрашње истине прилазе демонском диктору у погруженом ставу просјака.

*

Осећање великих истине у ствари је осећање вечности.

То је и једини начин да се свесно дође у везу с вечношћу. Друге вечности нема, ма колико човек позивао у помоћ религију.

Провести цео земаљски живот несвесно, као што ради највећи део човечанства, и желети после несвесног живота ући кроз вратнице смрти у вечити свестан живот — само та жеља и ништа више довољна је да објасни како човечанство лако отвараје многе заблуде као сталне изворе својих недогледних беда.

*

Сваки има своју личну отаџбину, али поред сваке такве мале, уже или шире постоји и једна већа — општа отаџбина.

Све те мале отаџбине имају најразноврснија имена — она општа, заједничка, којој многи теке свесно, већина несвесно, има један једини назив: отаџбина истине.

*

Ако има великих истине доказаних научним методама, то не значи да не постоје још веће, које се не могу доказати никаквим човечјим методама.

Живот који се за човека у главном с правом сравњује са светлошћу, само је једна кап океана у сравњењу са животом који постоји ван светлости, а о коме човек нема никаквог појма.

Знање нема граница — уколико се више улази утолико се дубље иде — али став у њему има својих граница: ако он није јасан, неколебљив у односу на свак живот, и употреба знања, ма колико огромног, постаје нејасна, шта више често и тиранска и злокобна.

*
Слаба свест сазнања без јаке моралне свести разара своје рођено огњиште; јак морал, уколико је свест сазнања слабија, више заobilази постављени циљ.

*
Напредак није у сазнању „свега”, већ у сталној тежњи непознатом, које ће увек бити у сравњењу с познатим море спрам једне капи.

*
Човек неће знати никад све из простог разлога што ни он сам не зна шта та реч „све“ обухвата, али он стварно зна много и сваким даном знаће све више.

*
Поклапање знања с коначним сазнањем доказ је човечје зрелости и — заласка.

Мудрост великог броја људи је у непрекидној тежњи да стално буду у закону од изненадења.

Они наличе створењима која пошто-пото хоће да проведу цео живот у води, како не би никад покисла.

*
Плодна мудрост нити је на врху мача појединца, нит на врху усамљеног пера, већ на врху заједничког делања.

*
— Која би човечја мудрост била највећа, и по којој мудrosti треба живети? питају се често појединци.

— Нађи одговор сâм ако држиш мудрост за врсту среће, а потражи га од сваког на ког нађеш ако мудрост сматраш за несрећу — одговара све око нас.

*
Земља је, збила, и сувише тесна, и сувише мала, али не за какве мудре човекове подвиге, већ једино за његове небројене глупости и пороке.

Глупак покварен много је опаснији од злочинца.

Злочинац ради у име своје и својих злочиначких другова; глупак врло често у име целине, друштва и народа у коме сигурно има доста и часних и паметних.

Избезумљено кретање данашњег човечанства кроз подеране сенке лудила у много чему лакше је објаснити кад се ово има на уму.

*

Духовити глупаци у немарним срединама су што и стene у речном кориту: разбијају животни ток да се у хуци говора најпаметније речи чују исто толико колико и најлуђе.

*

У рукама паметног власт и сила мирне су и послушне слуге; у рукама глупака господари, а најчешће тирани.

*

За глупост су две будале сувише, али за нешто мудро уколико више паметних утолико боље.

*

Глупост је била и биће највећа препрека напретку човечанства. Али она се јавља као препрека само зато што они који воде људе, или, боље казано, мисле то да чине, нису толико глупи колико покварени, и услед те покварености свесно шире глупост, да би искоришћавање не само живих, већ и давно мртвих било што јаче и трајније.

Тако се велики број људских вођа, од потомака слављени, историјом истицани за пример угледања и подражавања, јављају као вишеструки злочинци.

Народни пријатељи — те моралне величине првог реда — који свом народу стално ласкају због неколико његових добрих особина, а праве се слепи за масу рђавих — ласкају с намером да своје услуге што боље неплате ма у ком виду — наличе на црве који утолико више величају стабло у коме се хране утолико дубље раздиру његову срж.

*

Сваки народ има своје великане: културан их тражи и следује им; некултуран у заносу, дремежу, који радо крсти стрпљењем, очекује непредвиђено.

*

Народи велике храбости наспрам спољних непријатеља, али велике попустљивости, мекуштва и немарности спрам унутрашњих, доказују да им је храброст бесвесна.

Њихове историје, ма колико величале хројске подвиге појединача и надчовечанско пожртвовање својих маса, нису друго до мегданџиска поља, на којима је велики онај који пролије више крви.

*

Народу који нема своју узвишену мисао за вођиљу, ма какве жртве поднео за општу ствар, са даљине, у великој повесници човечанства, место ће бити међу бедним физичким робовима.

*

Величина једног народа није у броју његових усамљених генија. Она је у његовим ускрепелим збијеним таласастим масама, уздигнутих до свесног схваташа и испуњавања основних гледишта, тако добро свима познатих, која од човека чине једно више осећајно-разумно биће.

Тражење и очекивање богова, надчовека, генија, хероја одлике су примитивних.

За изградњу заједничке среће човечанства, среће уколико је она ван личног условљеног склопа јединке, потребни су обични људи човечанских осећања: ни животињски, ни боговских.

*

Пузавица се држи усправно ако уз нешто пузи. За двоножног пузавца то нешто је пример — сунчан пример, који га окреће к себи, привлачи, подиже.

Уколико је народ примитивнији, утолико су за њега вође једини примери потстрека за поштење, правичност, достојанство — једном речју за све врлине. Народи чије вође нису сунчани примери, и не уздижу се као стубови на све стране, ти народи, ма колико били храбри, нагло падају морално.

Не осећамо ли ми сви једну велику истину: да бисмо могли живети међу људима, морамо им давати вредност? Уколико им је дата вредност већа, утолико лакше подносимо све тешкоће.

*

Народ чији се живот не управља својим унутрашњим развићем, већ оним што је ван њега, лађа је без крме.

Исто и човек.

P ћа за гвожђе — пркос и пакост за људску заједницу.

*

Треба се спремати за скок у небеса, да би се могла прескочити и ниска препрека коју људи гра-де против заједничког добра.

*

Осетиш ли да твој непријатељ може донети целини више користи од тебе — не оклевај, пружи му руку. Ако је потребно, послужи му као степенице.

Не учиниш ли то, у теби се крије не један већ безброј рђавих људи, можда и злочинаца.

*

Стајати пред величанством природе и бити жељан славе не значи бити мали, већ бедан.

И чувајте се тих које жудња за славом покреће на рад — њима заједница често служи као велика гробница над којом се они радо постављају као споменици.

*

Не знати за границе стрпљења према увреда-ма, нарочито оним којима је извор завист и па-кост, први је услов успеха у раду на општем добру.

*

Ко само даје савете, ма и најбоље, поток је који пријатно жубори; ко те своје савете за зајед-ницу приводи у дело, поток је с млиновима који подједнако раде за све.

Oн нам тако често понављаше:

— Никад ми не беше намера да говорим про-тив вашег Бога, ни против ваше вере и свију оста-лих схватања достојних вашег уверења. Увек сам желео да вам предочим постојање стварно нечег што је бескрајно веће од свију ваших богова, од свију ваших филозофских система, од свију ва-ших наука, нечег тако огромног, да човечанство у поређењу с њим изгледа као трунка прашине за-трептела у једном сунчаном зраку.

И то бескрајно велико не тражи ни да веру-јемо ни да не верујемо, још мање да га обожавамо или презиромо, оно тражи само једно, и — можда је то једина свесна веза с тим за нас бесконачно усавршеним — тражи да испуњавамо оно што ми сами осећамо да је боље од свега осталог што је у нама добро.

То је та једина нит која нас спаја с одблеском тог огромног које ми свим силама, бесвесно и све-сно, замагљујемо оним чега има много више у нама и око нас од оног што је у нама најбоље.

*

И у најдубљем сну његове нас речи опомињаху:

И вера и сумња извиру из истог извора:

Извора немоћи.

Зашто расипати животну снагу и време, да би се имало разлога веровати или сумњати?

Разлози се рађају шумом ватрометних разба-цаних искрица — смењују брзином умирања воде-них клубука на вечно узаврелом врелу свеопште радознале немоћи.

Човек, као део природе, носи у себи састојке вечности.

Границе његових могућности открића у себи и ван себе увек су на прагу недогледних изненадења.

Кад човек с усхићењем буде открио све, то неће значити исцрпеност у сазнању природе, већ исцрпеност сазнања у човеку.

Зашто, човече, расипаш животну снагу и време да би имао разлог веровати или сумњати?

*

Бити побожан или безбожник нема никаквог значаја кад је у питању већ учињено рђаво дело — још мање има значаја ако је учињено дело добро.

Mладост — лиризам; старост — афоризам.

*

У младости су многе свеће сунца — у старости и најјаче сунце постаје најпосле свећа.

*

Младост без поезије — расцветало пролећне јутро без сунца; старост без филозофирања — гром без хлада.

*

— Шта радиш, старче, ослоњених лактова о колена, загњурене главе у шаке?

— Мислим како сам био само лака играчка младости. Како је све пролазно, све бедно, све ништавно. Младост ми је чулима и страстима заслепила разум да не докучим праву истину.

— Невероватно, старче, како ти нешто не пада на ум: у младости, кад је у теби све било у напону највећег здравља, снаге и полета, по твоме природи те варала, а данас, кад је у теби све у опадању, све замрачено, ти суверено верујеш да те природа не вара, и да је то права истина што сад осећаш и говориш.

Није ли сад ова обмана још већа?

Значај вође није у месту где се налази: на челу или зачељу, већ у снази којом убрзава покрет заједнице општем циљу.

*

Пут маса к висинама у мучном је поступном пењању, у чијим напорима половина успеха припада природи — друга половина тек изабраним вођама.

*

На челу заједнице не могу бити вође без мисли и храбости да их јавно исповедају — не зато што би заједнице водили кроз мрак, већ зато што не би могли бити ни за шта одговорни.

*

Све људске творевине, од највиших до најнижих, нису ништа друго до отсјаји висине ступња човечјег развића. У истини не ствара човека ни школа, ни религија... већ човек ствара школу, религију, морал...

Зато ако се жели напредак, за вође треба бирати не оне које је школа истакла, већ оне које је природа обдарила.

*

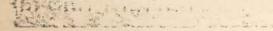
Политика спољна, и најсјајнија без ослонца на чврсту и сложну унутрашњу политику, великолепан је дворац без темеља, предан на милост и немилост и најмањем потресу.

*

Само сакупљене духовне снаге дају могућност унутрашњој политици земље да здраво и дубоко дише, а њеној политици према туђинцу да се лако води.

*

Све политичке идеологије, сва научна стремљења, сви уметнички покушаји на крају крајева, ако не непосредно оно посредно, циљају једном: напретку заједнице на бази свеопштевачанског и њеној одбрани од свеопштевитињског.

—

БЕЛАН ЈАКИЋ
ДОМАЋИ ПРОВЕДАЧ
БЕЛАН ЈАКИЋ
ДОМАЋИ ПРОВЕДАЧ

Интелектуалцу лажном знање је нож којим от-
сеца најбоље и највеће за себе.
Целина, неко опште добро, за њега су непре-
гледни, пусти, мразни и магловити предели.

*
Будали секиру, па — бежи; лажном интелекту-
алцу положај, па се — дави.

*

Већина интелектуалаца бильке су — пузавице.
Теже увис докле и њихови ослонци.
Не нађу ли ништа чега би се дочепале, развре-
же се по земљи у опасне замке.

*

Ако је глупост маса огромна оловна плоча,
онда су неискреност, лењост, несавесност и многе
друге сличне врлине већине припадника данашњих
интелектуалних класа вальци по којима се та оловна
плоча лакше и брже креће.

Примитиван: мало ради, много говори, брзо
закључује.
Резултат: лична генијалност способна за све
— глупост и непотребност свих осталих.

Последице: неминовно пропадање свију вред-
ности једног народа у коме загосподари прими-
тивац.

*

Уколико је човек примитивнији утолико више
гледа на све око себе само с практично-себичног
гледишта; уколико је нижег морала утолико мање
бира средства за што брже постизавање тих својих
смерова.

Под непосредним и непрекидним утиском је-
дино спољашности примитивац је увек у хаосу ду-
ховног и материјалног.

Зато, неизвежбан за духовна напрезања, да
би се брже и лакше снашао, он тежи све да упро-
сти, а не осећа да тиме једино свој став упрошћује.

Овакав поступак доводи га неминовно до за-
узимања истог положаја, више-мање у свима при-
ликама: или пузи, или гази.

О подизању народа над животињским обли-
цима изражавања може бити говора само у том
случају, ако тај народ располаже великим бројем
чланова, нарочито вођама, чија су духовна стрем-
љења ван чисто практичних смерова.

Природа даје толико колико се може узети; пружа утолико више уколико се више у њу улази.

Она је за богате — богата; за сироте — сирота; за глупе — глупа; за бесвесне — бесвесна; за слепе — слепа; сваки се у њој огледа и с најмањим покретом, сваки баца низ слика сама себе, али је бескрајно мали број оних који имају моћи да сагледају те своје слике.

*

Већина људи осећа само спољни живот природе, а далеко је и од помисли да постоји и њен унутрашњи живот, који је у поређењу с унутрашњим животом човека нешто тако огромно као жишак спрам сунца.

Закуца ли се на вратима тог унутрашњег природног живота, добијају се као одговор одјеци који доводе човека у бескрајне лавиринте предосећања, изненадног тренутног открића, неспособан да га изрази другом, али сва та магновена усијања њега самог подижу у висине са којих се сва људска разноврсна струјања јасно оцртавају као тесни, искривудани, дубоко усечени канали у којима се људи гуше и даве избезумљени много више својим кривицама но услед оног неизбежног и многоме несвесног.

*

Уколико дубље гледате у природу, утолико ће она постајати све дубља и тајanstvenija. И убрзо

ћете доћи до закључка да је могућно донекле описивати само спољни природни живот.

Ваш унутрашњи живот само је одблесак њеног унутрашњег живота, који можете само осетити, и тако имати срећу да уђете свесно бар тренутно у вечност.

Описати унутрашњи живот природе значи покушати свећом обасјати — сунце.

*

Осетити природу значи не бити више усамљен: значи открыти не једног пријатеља или више, већ низ стваралаца који остварују у вама пријатно осећање недокучних ширине и висина у свима правцима куда се кренете. Чини вам се да вас огромни таласи наизменично дижу и спуштају ритмом најскривенијих до тада ненаслућиваних унутрашњих снага.

Покушај, свесно-сталан покушај, да се у природу уђе, да се она схвати, доводи човека до невероватног олакшања „животног бремена“, под чијом тежином данашње људске масе не само што више не иду усправно, већ у буквальному смислу те речи гмижу као црви.

*

Може се у природи много што открыти, повезати, искористити, али они који мисле да су господари природе личе малишанима узјахалим на древне коњиће.

Победоносна лица, јахачи су уверени да држе дизгине: иду куда желе. Очигледно, дешава се да и једни и други журе у сасвим непознатом правцу. правцу.

Циљ се може нагађати — многе наше мисли су метеори.

Кристалан небески свод шара се одблесцима усијаних путова — путова изукрштаних и по висини и по дубини у свима правцима.

У суштини — све је могућно.

Недостају изворне снаге за изналажење и савлађивање облика као јединих препрека.

Али и кад су оне ту, уколико се дубље улази, куљају све новији облици.

Суштина је извор бесконачних редова облика — уколико се у њу више улази, утолико се она више удаљава.

Значи: отварање, повезивање, искоришћавање природе обележава само пређени пут — ништа више.

*

Само онај који нема моћи да осети унутрашњи живот природе може жалити пропаст људских цивилизација.

*

Имам неограничену веру само у једног филозофа — претставника свију филозофија и свију мудrosti — природу.

Стварање није последица живота, већ његова урођена потреба — дисање. Разлика је једино у јачини, обиму и облику стварања појединаца, почињући од најпростијег подражавања до откривања потпуно нових извора.

*

Стварати је и духовна радост и храброст; рушити и духовно очајање и кукавиштво.

*

У заносу стварања човеку не пада на ум да се пита ни зашто, ни за кога ствара.

*

Велики ствараоци увек се разумеју, ма радили и у сасвим супротним правцима, јер су на путовима са којих је највећи доглед.

*

Свако уметничко остваривање није ништа друго до увек једно ново рушење преграде између вечно непознате, а бескрајно чаробне стварности као целине и себе као њеног мајушног делића.

Према томе, уметност је стварање једног новог облика стварности — наше стварности, као непосредна последица сталне тежње да се осети и схвати стварност у којој смо.

*

Многи и многи и сувише олако су побркали писање и фотографисање са стварањем — хватање мисли с рађањем.

*
Једини начин да се живот осети у својим изворима — да се осети најдубље — јесте: стварање.

Кроз стварање човек се тражи и налази — остварује — и људи упознају, па ма колико било велико или мало то стварање, и ма каква облика.

Омогућити кроз рад стварање свима главни је разлог опстанка сваке заједнице.

*
Зидајте, да не би били узидані — рушите, да не бисте били порушени.

Па ипак судбину нећете избећи: смрт ће вас узијати — време порушити, али сте ипак постигли много: приближили сте се стварности која се свим другачије указује но што изгледа онима који нити су могли, нити смели ни зидати, ни рушити.

*
Детињство ужиша у стиховању свега око себе без и најмањег обзира на смишо.

Многи и многи, врло истакнути, за које стихови уопште и не постоје, и не сањајући стихују целог живота најочигледнију стварност, и то на некадашњи — детињасти начин.

*
Продирање у суштину, у стварност, значи откривање нових облика не по површини, већ у дубини.

Суштина је у ствари крајњи облик до којег се допрло тог тренутка кад се о њој говори.

*
Уметност права не подражава природу. Такав рад напротив удаљује уметност од природе — убија је.

Уметник мора да уђе у природу: мора да ради на начин на који ради сама природа.

И тако остварена дела, као и сама природа: јачају, покрећу, подижу, а такав рад — стваралачки, у сталном је покрету, увек други, никад исти, и за сваки изражај, и најмањи, налази свој сопствени облик.

*
И у својим најмањим преливима уметност стално открива живот — наука увек само разне врсте животних истине.

*
Вечити извор свију уметности говори кроз безброј начина у безброж облика:

Тражи се.

Не дише ли се тим тајанственим дахом, нема великог стварања. Све је узалуд.

Налажење самог себе је застој — одмор, кобније пад — смрт, никада, ни у ком случају крајњи успех.

Он не постоји.

Цивилизација једна једина може постојати међу људима: човечанска, чији је циљ поштовање човека, као творца свега оног чиме се цивилизације поносе — без обзира којој раси или коме народу човек припада.

Али цивилизације врло радо убијају човека уверене да се тако чувају од пропasti.

Провалија између убијања и поштовања то-лика је да је може зајасити само време и при-рођа. Смелији човечији ум пребацује преко ње мост. Појединци прелазе преко њега; мање групе с тешком муком, али под теретом маса он се ломи.

*

Библиотеке, музеји, грађевине... као творевине разних цивилизација, чувају се с толико пажње, да би се донекле с правом могло казати да их обожавају.

Али у циљу свог сопственог одржања, и, шта више, напретка, те исте цивилизације ратовима истребљују човечанство. И тако се долази до једног, по ум човечији врло ласкавог и утешног закључка: цивилизације ради свог одржања обожавају продукте творца које убијају.

*

Већина култура и цивилизација теже не да створе човека, већ да што боље скрију животињу у човеку.

Тако оне унапред својим лажним смером носе у себи кличу распадања.

Филозофском васпитању није циљ да ствара филозофе, већ да омогући улазак у дубље односе ствари и појмова, и тако приближи масе општим истинама на којима би се једино могло доћи до међусобног споразума.

Без сталног филозофског васпитања од ране младости током целог живота, кретање и поједи-наца и заједнице и целог народа личи кретању пијаног створа.

Истеклу крв услед учесталих падова надокна-ђује човечанство слепом енергијом убрзаног пло-ћења.

Сви ми по спољашности наличимо један на другог, по унутрашњим особинама такође смо слични. Сви се ми крећемо у снопу зракова чији угао није тако велики. Дакле, једно стално филозофско васпитање, али живо, коме није циљ да поставља споменике крај вечитог тока живота, већ да све купа у самом току живота, мора довести до сигурног успеха.

*

Нека се не вара, сваки народ у коме се реч филозофирати радо употребљава у значењу бити занесењак, а реч подвљивати у смислу бити уменшан и паметан — такав народ очекује ропска будућност.

*

— О свачем си филозофирао — рекоше му пријатељи искрено — зато те молимо да нам нај-после кажеш нешто стварно: шта би све требало радити, да би се што пре изишло из свакодневног пакла?

Он рече: — Говорио сам да бисмо се разумели; јер ви само дограђујете на затеченом, а ништа ново не подижете. Успеха ће бити кад почнете из темеља. А то захтева толико напора, само-поуздања, самоопредељења и вере у напредак, да се плашим ваших слабости.

— Значи да је све твоје мудровање ипак било узалудно.

— Све до тренутка, док ви сами не будете осетили потребу нових путова. Од тог часа сви смо ми само сапутници — без икаквих вођа, без икаквог ауторитета — јер смо постали свесни наших моћи и наших потреба.

Мисли су поезија духа стварности.

*

Духовне снаге, уједињене, сигурна су крма којом се брод народа води општем благостању.

*

Човече, стално се поставља питање: не шта си ти постигао, већ колико си допринео да целина постигне.

*

Забранити бићу да слободно мисли и слободно се изражава, исто је што и везати му очи, а тражити од њега да зна када иде и шта ради.

*

Кратковиди стално виде мрачне хоризонте. Даљновиди опкољени и најстрашнијим пожарима наслућују у њима само једно: непрекидно рађање нових зора.

*

Могу врлине стварати гомиле злата, али гомиле злата нит исковаше нит ојачаше врлине којих нема.

*

Злато је јаче од смрти: смрт затвара уста заувек — злато ради то исто али продужујући живот.

*

Мали говоре о врлинама — велики кроз њих живе. То је њихов свакодневни дах.

*

Сјајне мисли чаробне су светлости које велике воде, а мале заводе — често и ослепе.

*

Надмоћност јаких у жељи је да загосподаре другима: надмоћност оних најјачих у тежњи је да завладају што боље собом, да би што више помогли осталима.

*

Кад место дела залепршају крилате речи и запљусну расцветала обећања, сеје се њива блештавим песком, а жељи да роди плодом.

*

Не побеђује онај који открива препреке, већ онај који кроз видљиве препреке открива невидљиве путеве.

*

У природи ценимо воћку по плоду; у људском друштву за многе се не би знало да постоје да нема положаја.

*

Љубав не ствара крила, али их отвара ако већ постоје. Зато је она за многе насушна потреба да би се летело.

*

Она је мајка добра и велика која врло често нема срца за своју рођену децу, да би им сачувала њихово срце кад одрасту.

*

Вара се ко мисли да се мир стиче миром, још више варају се они који желе да остваре мирратом. Напротив, сталан мир постиже се једино беспрекидном неуморном даљуноћном борбом.

Само, већина брка телесну, животињску борбу с духовном. Рат — мир ритам је чисто животињске борбе. Рат доноси мир, али као природну последицу материјалне и телесне исцрпености. Духовна борба не познаје то лудачко расипање и уништавање материје, која иоле развијеном духу служи као средство за олакшање и усавршавање телесног живота — првог услова сваког духовног живота.

Зато само беспрекидна неуморна духовна борба успеће да организује материјално-телесну подлогу, на којој ће бити сваки пораз, свака жртва свестан и радостан подвиг свију, јер се претвара увек и једино у успех свију.

*

Народ за чије су претставнике лични рачуни значајнији од заједничких, личи грађевини на којој су отвори — прозори и врата — од тврдог материјала и начичкани украсима, а зидови толико и спуцани, да се од најмањег потреса могу срушити.

*

Духовни мрак ће нестати кад се светлост свети не буде више гасила. А она се неће гасити ако њено одржање не буде зависило од појединача већ од свију, или, бар од већине.

*

У оствареном паклу на Земљи страдају добри; у замишљеном на небесима — хришћанство тврди — и рђави.

*

Свакодневна човекова тежња једна је и увек иста: непрекидно надвишавање сама себе кроз себе и остале.

*

Друштво које велича своје заслужне чланове на гробљу речима, а међутим није им дало могућности да се они сами за живота одуже заједници делима — нема основних услова за напредак.

*

Епске снаге, ако нису вођене мисаоним, наличе рекама без дубоких корита: лако се изливају, још лакше мењају такове.

*

Влага је за биљку што и ласкање за већину двоножаца.

Али док претерана влага у највише случајева шкоди биљкама, дотле претерано ласкање не само што не убија човечји род, већ код већине изазива бујно расцветавање низа осећања која многе бацију далеко испод животиња.

*

Нема беднијег духовног сиромаштва за интелектуалца, но бити на положају, имати власт, често и багатство, а бити неспособан помоћи целини.

*

Без непрекидног слободног мишљења, човек постаје слепо оруђе оних који стално рђаво мисле.

*

Ко пристаје на све ако је само њему добро, злочинац је нарочите врсте, много опаснији од окорелог разбојника, јер овај убија појединца, док онај први убија и трује читаву заједницу.

*

Многи пилитичари одузму народу слободу, па му великодушно нуде да бира.

Уведу слепца у музеј слика, па му озбиљно препоруче да најлепшу слику узме за себе.

*

Чињеница да се непоштеним средствима више и брже стиче но поштеним доказује да материјално богатство није мерило ни за шта позитивно.

Зато средине духовно празне нема шта да задржи у вратоломному моралном паду за што бржим бogaћењем.

*

Рођени ствараоци остављају празне просторије око својих дела. Тиме они дају својим делима слободу кретања. У завитланом замаху она продолжују да се допуњују и остварују.

Тако она имају од самог почетка свој унутрашњи живот, и он се даље развија сам од себе, кроз многобројне њихове посматраче, читаоце, саучеснике.

Остали раде обратно: теже да испуне све.

Уколико више у томе имају успеха утолико им је дело умртвљење.

*

Одлика је свију правих мудрости да се увек допуњују — никад не искључују.

*

Једино тамо где слободна мисао блиста на домаку свију, као звезда претходница, сме се говорити о заједничком раду и општем успеху.

*

Управљање примером унапред је осигуравање успеха. Њиме се на лицу места уклањају две најјаче кочнице: сумња и неповерење.

*

Није циљ човечанства стварање ни генија ни људских богова већ омогућавање и најбеднијим да свесно остваре сами себе.

Сваки мора доћи до свог изражaja без обзира на бесконачне редове понављања, што је последица не толико угледања колико сличности састава.

Ниједне праве културе није сврха да ствара од својих духовних величина мртве музеје, већ да оно што је у њима најбоље за заједницу унесе у масу у што оживљенијем облику.

Тако је све тежиште рада — тог свеопштег дисања — у остваривању могућности да и најбеднији престану бити робови и своји и туђи.

Ради се не зато што мора да се ради, што постоје награде, што се верује у нешто, и томе подобно, већ из чисто унутрашњих потреба, да би се ма у ком облику дошло до свог властитог остваривања: јединог могућног начина осећања стварности у току реке живота.

На том се гледишту мора заснивати цео виши живот.

Не даве се сви истог тренутка и на исти начин. Довољно за смех и безбрижност многих који нису у том очајном положају.

*

Понижење није склонити се лудаку с пута, био он ма на како високом положају, али је бедно клекнути пред њим.

*

Друштво грдосија а храбро, али слабе мисаоне моћи — ћелат је своје сопствене снаге.

*

На темељима наших порока свечано управљајмо једну своју с муком наћену врлину, и тада с много умешности и привидне скромности позивамо и познате и непознате да јој се диве.

*

Све је мерљиво, само море људске покварености нема дна.

Утешно је још што скоро сваки мисли да је он једини који се сунча у врлинама на обали тог пакленог мора.

*

Слепе и хроме запреге управљане слабим мозговима или одводе у провалију, или заводе у беспутње.

Ова се слика намеће сама од себе кад се помисли на материјалну беду већине човечанства, као последицу духовне беде.

*

Између „хтети умрети“ и „морати умрети“ за једну идеју зјапе провалије с победама и поразима — с почастима и понижењима.

*

Племенита амбиција, достојна човека, неуморним радом уздиже заједницу којој припада, да би она тако продужила живот свом носиоцу.

*

Бескрајно небо највећа је књига, али која корист кад азбуку за читање те бескрајности сриче невероватно мали број.

*

Техника је верно огледало и величине и сиромаштва наших духовних снага.

*

Пада се све ниже и брже уколико се мање мисли, али се у накнаду зато све брже и гласније говори.

*

Нису то прилике што чине праву величину једног човека, већ оне му једино дају могућност да изврши и своје видљиво остваривање и приведе га у дело.

*

Побркati што се хоће у будућности с оним што се може у садашњости, копање је гроба унапред свима успесима.

*

Уколико глава мутнија — утолико товар на грбачи гломазнији.

*

У сваком значајнијем послу заузми став који ће ти дати увек и снагу и право да и пред Богом останеш свој.

О успеху не мисли.

Доћи ће теби равни и наставити твоје дело.

*

За великор и сунца силазе на Земљу.

Бедни и раздаљину између две обичне сијалице толико увеличавају да их убрзо раздвоје не-пробојним мраком.

*

Горостасне су шуме у којима је свако стабло чин.

Само кроз јако развијени и велики индивидуализам доспева се до савршенијег колективизма.

*

Зраци који споља улазе у наша духовна поднебља имали би дејства код многих тек кад би речима проговорили.

*

Од оних који немају у себи вредности ни за себе, бесмислено је захтевати да поштују вредности других.

*

Паметан с даљине оцени пожар по прамичку дима, док будали горе прсти, а он се још увек пита откуда ватра.

*
Жеље код многих копрене су и сувише густе.
Зато они утолико самопоузданије говоре о стварности, јер је мање осећају.

*
Орао се диже у плаве висине, да над већом површином потражи плен; паметан се повлачи у поноре усамљености, да кроз унутрашње видике јасније открије заједничко.

И као што се орао муњевито спушта, да утоли телесну глад, тако обдарени усамљеник улази међу оближње, да утоли духовну глад, осветљавајући нађену истину и најбољи пут к њој.

*
Свакој ствари може се прићи са свију страна.
Разлог зашто се обично прилази само у једном или неколико одређених правца лежи у слабости оних који прилазе, а не у ономе чему се прилази.

*
Они који се толико плаше да се у раду не огреше о савест, и налазе безброј изговора како је тешко бити правичан и скоро немогућно све задовољити и све предвидети, нека не забораве да никад неће погрешити, ма шта се радило, ако се буде стално имало пред очима једно једино: корист и напредак заједнице.

*
Многе дивље животиње наоружане су бистрином, да би се сачувале од непријатеља — многе људе природа је обдарила бистрином, да је свесно искористе и постану много веће животиње од правих.

*
Људи, убеђени да им једино недостатак материјалне моћи не даје могућност осећања величине и лепоте живота, судови су, ко зна од чега, тек празни судови чија је вредност у ономе што су успели да приме споља.

*
Човечанство с много труда и стрпљења врши одабирање биља, животиња — свега што је ван њега, али не самог себе, нити онога што је у њему.

И озбиљно се буни што нема напретка.

*
Неразвијена средина данас пљује на оно што је радила јуче, али то јој ништа не смета да истог дана ради оно на шта ће пљувати сутра.

*
Народ у коме је правда потиснута разним обличима сажаљења и саучешћа, пружа слику сакатаја просјака.

*
Свако спречавање рођења слободних мисли одводи духовном самоубиству.

*
Велики политичари воде масе, мали их заводе — и против своје воље.

*
Људи се диве мраву што носи на својој грбачи товар као кад би човек упртио брдо.

Међутим има људи који носе не брда и пلانине већ континенте. То су ватрени поборници идеја којима потсвесно тежи цело човечанство.

Нема тог човека ни друштва које ти може дати већу награду од оне коју си сам себи извојевао, ако си успео да оствариш заједничко добро против кога су се из себичних разлога борили многи бедни.

*
Ако вас моћ мишљења толико уздигла да вас ни зло ни добро, ни успех ни неуспех ваших ближњих више не дири, поцрпели сте сву мудрост овога света: успели сте да постанете свој роб, и слепи слуга туђих слепих сила.

*
Многи политичари руководе се духовним снагама једино уколико им је потребно да себичне циљеве заодену изразом колективности.

*
Чује се: ћутање је злато.
Често је и оловна мрежа иза које мали дух кукавички испреда своју уображену величину.
Али кад је у питању правда, истина, уопште одбрана врлина, ћутање је врста гнусног злочина.

*
Бити свестан свог поступка врста је религије, уколико дубље уколико је свесност већа.

*
Многе значајне ствари не остварују се не зато што су неизводљиве, већ једино зато што они који их воде нису убеђени у њихов коначан успех, у следчега не чине све што би могли и требали.

*
Све ћесвесно роб је: најпре самом себи, а кроз себе и свему осталом.

Тешко је рећи који су досаднији: да ли они који у свакој необјашњеној појави природе виде божанствену моћ, или они који у далеким шумовима непознатих извора чују одјек свакодневног ветра у камину.

*
Доклегод је човек способан да убија човека, било то ма из каквих побуда, на жалост, по његовом појму врло често узвиших — све дотле развитак човечанства долази у преисториско доба, па звало се оно камено или гвоздено, златно или електрично, или ма којим другим именом.

Историско доба настаће од тренутка кад човек почне ценити и поштовати човека — тојест и себе и остале.

*
Уколико човек више мисли, уколико је обдareniji за откривање односа између свега оног што за њега постоји и бива, утолико му мишљење постаје све пријатније уточиште одмора.

Свака нова јако осветљена мисао за њега је као ново перо приковано у његова све моћнија крила, која га, увеличавајући се, подижу све даље над свакодневном борбом.

Свакодневан човек гледа на мислиоца са сажаљењем што се одао једном, по његовом најискренијем схваћању, неописано тешком, напорном послу без бог зна какве стварне користи ни за себе, ни за друштво, а на очигледну штету својих задовољства.

Мислилац обратно, гледа на свакодневног човека са сажаљењем што троши најлепше у животу — свој живот — на искључиво задовољавање тренутних потреба нагонског самоодржања.

Каква божанствена и једина додирна тачка узајамног споразумевања свакодневног човека и мислиоца: узајамно сажаљење.

Он уби муху. И другу. И безброј још.
 И рече: — Гле како је лако убијати!
 И закла овцу и краву.
 И понови: — И нико се не буни!
 Из потребе уби свог слабијег непријатеља.
 После првог другог, и више њих.

И гордо закључи: — Кад је човек јачи, нема
 чега да се плаши.

Али у њему се јави жеља да сазна како би
 постао најјачи. И како је ту жељу непрестано но-
 сио у себи, и свесрдно је преносио с поколења на
 поколење, после низа векова, кроз сан, једне ноћи,
 виде једног од својих богова веома слична самом
 себи. И он — човек — убица свега, који је уредно
 приносио жртве боговима и редовно им се мо-
 лио, јер му за многа дела беше потребан сауче-
 сник јачи но што беше он, чу глас тога бога, али,
 чудновато, тако сличан његовом.

Он му рече: — Мој човече, ништа лакше и
 ништа теже но да ти се жеља испуни да постанеш
 најјачи. Покушај да оживиш прву муву коју уби-
 јеш. Успеш ли, постаћеш најјачи, јер од тренутка
 кад будеш сагледао радост буђења живота и осе-
 тио тајну заноса оживљавања, у теби ће се угасити
 жеља убијања.

*
 Многи кроз одузету слободу народима траже
 спас човечанству. Угасе светлост да би открили
 нов пут.

*
 Сви који теже личну унутрашњу дисциплину
 да замене заједничком спољном у основи желе да
 претворе људе у животиње — не слободне, већ
 ропске.

*
 Све је оправдано кад је лучом свог живота
 осветљено; све је дозвољено кад је снагом своје
 свести натопљено.

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА

	Страна
Човек	5
Живот	9
Свест	16
Дух	24
Мисао	26
Слобода	30
Правда	32
Морал	34
Поштење	35
Истина	36
Знање	40
Мудрост	41
Глупост	42
Народ	44
Заједница	46
Вера	47
Младост	49
Вођа	50
Политика	51

Интелектуализам	52
Примитивизам	53
Природа	54
Стварање	57
Уметност	59
Цивилизација	60
Филозофија	61
Разне	63

Напомена. На страни 28 петнаести ред треба да гласи: у магловитим дубинама потствести.

Ове мисли, у већини случајева, осетио сам као доживљаје.

Све су оне биле штампане, у току последњих неколико година, по разним часописима, највише у Српском књижевном гласнику, а нарочито прегледно у часопису „Народна одбрана“.

Дела: Срж — Басне — Мисли чине трилогију даха свеопште човечанског.

СПРЕМНО ЗА ШТАМПУ

Нове басне (200) с предговором писца.

Приповетке.

